

גודל אמונת אברהם

שיחת הרה"ג זלמן ברוך מלמד לפרשת לך לך

מעשה אבות סימן לבנים • הניסיונות לאדם כדי לגדל ולרומם • ניסיונות דורנו כניסיונות של אברהם • האמונה של אברהם אבינו – בסיס לכל הדורות • 'במה אדע' – ביאור זכות הקרבנות • 'במה אדע' – חיסרון בשורש האמונה • פתיחה למסכת בבא מציעא • לשמור על הנחיות הבריאות

לך לך מארצך – אמירה נצחית

בדרך כלל בשיעור הראשון שאנחנו נפגשים כולנו בתחילת הזמן, אנחנו פותחים בברכה מיוחדת: ברוכים הבאים בשם ה'. שם ה' זו התורה. הברכה ניתנת שבעזרת ה' הזמן הארוך הזה יהיה זמן מבורך מאוד, זמן של עלייה בקודש.

נאמר בפרשה:

וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ לְךָ מֵאֶרֶץ וּמְוֹלָדֶיךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֵרָאָךְ.

ככל דברי התורה, האמירה הזאת לאברהם אבינו היא נצחית. זו לא אמירה שאם רוצים מקיימים, ואם לא רוצים לא מקיימים, אלא זו מציאות. בדור שלנו שוב פעם מתקיימת האמירה האלוקית הזו ונמשכת כבר עשרות רבות של שנים.

העלייה לארץ ישראל מכל קצוות העולם, מהמזרח והמערב מצפון ומדרום מכל המקומות היא תהליך של "לך לך מארצך ממולדתך ומבית אביך". אחרי גלות של קרוב לאלפים שנה, עם ישראל בני אברהם חוזרים לארץ ישראל. 'מעשה אבות סימן לבנים'.

מעשה אבות סימן לבנים

סימן יכול להיות סימן ויכול להיות סיבה. אם על בקבוק יין יש פתק שכתוב בו "יין", הפתק לא גורם שיהיה בבקבוק יין. הפתק הוא סימן. אדם רואה בפתק שכתוב יין, כנראה שמה שכתוב זה מה שיש בפנים בבקבוק. יש סימן שהוא סיבה, הסימן יוצר את התוצאה. חכמים נתנו לנו סימן באתרוג שטעם העץ כטעם הפרי. אם טעם העץ הוא טעם הפרי, זה סימן שזה אתרוג שאפשר לקיים בו את המצווה של ארבעת המינים. זה משהו בעצמיות.

הרב זצ"ל מסביר שלכן נאמרו בדגים שני הסימנים: סנפיר וקשקשת. חז"ל אומרים שכל דג שיש לו קשקשת יש לו גם סנפיר. אז למה צריכים לכתוב גם סנפיר ולא רק קשקשת? אומר הרב זה לא רק סימן, אלא הסימנים האלה יוצרים את כשרותו של הדג. זאת אומרת, סימני דגים זה סימן שהוא סיבה.

כך גם מה שאמרו חז"ל 'מעשה אבות סימן לבנים', הכוונה היא שמה שקרה אצל האבות, גרם את מה שיהיה אצל הבנים. זה לא רק סימן, אתה מסתכל במעשה אבות, ואתה יודע מה יהיה בעתיד.

הרמב"ן מרחיב את הדברים על הפסוק: "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאֶרֶץ עַד מְקוֹם שְׂכָם" (בראשית יב, ו):

אומר לך כלל, תבין אותו, בכל הפרשיות הבאות בעניין אברהם יצחק ויעקב, הוא עניין גדול, הזכירוהו רבותינו בדרך קצרה, ואמרו כל מה שאירע לאבות סימן לבנים. לכן יאריכו הכתובים בסיפור המסעות וחפירת הבארות ושאר המקרים, ויחשוב החושב בהם כאילו הם דברים

מיותרים, אין בהם תועלת, וכולם באים ללמד על העתיד כי כאשר יבוא המקרה לנביא משלושת האבות נתבונן ממנו הדבר הנגזר לבוא לזרעו.

הרמב"ן מוסיף עוד נקודה:

ודע כי כל גזרת עירין, כאשר תצא מכוח גזירה אל פועל דמיון, תהיה הגזרה מתקיימת על כל פנים. ולכן יעשו הנביאים מעשה בנבואות כמאמר ירמיהו שציווה לברוך והיה ככלותך לקרוא את דברי הספר הזה תקשור עליו אבן והשלכתו אל תוך פרת ואמרת ככה תשקע בבל וגו'.

גם הנביאים שנבאו עשו פעולה ממשית, וכאילו הפעולה מממשת את הנבואה שבוודאי תתקיים, כך מה שהקב"ה אומר לאבות ומה שהאבות עושים, יוצר את התוצאה שמה שאירע לאבות יקרה לבנים. אברהם אבינו בא לארץ ישראל, זה סימן לבנים שיבואו בחזרה לארץ ישראל.

ועוד הביא הרמב"ן על הפסוק "וַיְהִי יָרֵעַ בְּאַרְץ" (בראשית יב, י):

הנה אברהם ירד למצרים מפני הרעב לגור שם, להחיות נפשו בימי הבצורת, והמצרים עשקו אותו חנם לקחת את אשתו, והקב"ה נקם נקמתם בנגעים גדולים, והוציאו משם במקנה בכסף וזבה, וגם ציוה עליו פרעה אנשים לשלחם, ורמז אליו כי בניו ירדו מצרים מפני הרעב לגור שם בארץ, והמצרים ירעו להם, ויקחו מהם הנשים, כאשר אמר: וכל הבת תחיון, והקב"ה ינקום נקמתם בנגעים גדולים עד שיוציאם בכסף וזבה וצאן ובקר מקנה כבד מאד, והחזיקו בהם לשלחם מן הארץ, לא נפל דבר מכל מאורע האב שלא יהיה בבנים.

מה שקרה לאברהם שירד למצרים ואחר כך חזר ברכוש גדול, זה מה שקרה אחר כך לישראל שירודים למצרים, ואחר כך יוצאים ממצרים ברכוש גדול. 'מעשה אבות סימן לבנים', לא רק סימן חיצוני אלא גם סימן פנימי. לא רק הצדדים המעשיים שאנחנו פוגשים באבות, זה מה שיהיה בעתיד סימן לבנים, אלא גם ההתקדמות הרוחנית של אברהם היא מעשה אבות סימן לבנים. אברהם בא

לארץ ישראל ועולה מדרגה לדרגה רוחנית על ידי הניסיונות: "עשר ניסיונות נתנסה אברהם ועמד בכולם" (אבות ה). כמובן שלא רק עשר ניסיונות נתנסה אברהם, אלא המספר עשר בא לבטא את כל הצדדים של האפשרויות של הניסיונות. יש מחלוקות בין המפרשים לאיזה ניסיונות מתכוונת המשנה, כי יש יותר מעשר ניסיונות, עשר מבטא מין כלליות שבהרבה ניסיונות נתנסה אברהם ועמד בכולם.

תפקיד הניסיונות – לגדל ולרומם את האדם

בשביל מה צריך להביא ניסיונות לאברהם אבינו? הרי ידוע שאברהם אבינו הוא מאמין גדול בריבונו של עולם, והוא בעל מידות נפלאות, והוא בוודאי יעמוד בניסיונות ולמה צריך לנסות אותו?

עניין הניסיון הוא להוציא את הכוחות שנמצאים בכוח בפוּטנציאל בתוך הנפש לפועל. כשאדם מתנסה בדבר, והוא מוציא מן הכוח אל הפועל את היכולות, את הדבקות ואת האמונה שלו, אז הדבקות מתגברת.

המהר"ל בדרך חיים בפרק חמישי בפרקי אבות על המשנה האומרת "עשרה ניסיונות נתנסה אברהם", מביא את דברי חז"ל במדרש:

"נְתַתָּה לִירְאִיךָ נִס לְהִתְנוּסָס מִפְּנֵי קִשְׁט סֶלָה" (תהילים ס, ו), נס להתנוסס לנסותם בעולם, לגדלם כנס של ספינה.

הניסיון גורם להרמת דגל, ביטוי של התנהגות אצילית שמתפרסמת ועושה את האדם לאדם גדול. חז"ל נותנים לנו שלוש דוגמאות של סוגי ניסיונות:

ה' צדיק יבחן ורשע ואוהב חמס שנאה נפשו". היוצר הזה אינו מקיש על קנקנים מרועעים שאינו מספיק להקיש עד שהוא שוברם, רק הוא בודק קנקנים יפים שאפילו מקיש עליהם כמה פעמים אינו שוברם.

הקב"ה מנסה את מי שיכול לעמוד בניסיון, כמו יוצר הקנקנים שרוצה למכור את הקנקנים ולהראות שהם חזקים הוא יכה על הקנקנים הטובים כדי להראות כמה

הם חזקים, אם יכה על הקנקנים החלשים הם ישברו. כך הקב"ה מנסה את מי שיכול לעמוד בניסיון. המדרש מביא עוד דוגמה:

הפשתני הזה, כל זמן שהוא מקיש עליהם פשתנו נעשה יפה, כך הקב"ה אינו מנסה אלא את הצדיקים.

הפשתני מכה לא על פשתן חלש שיכול להתפורר אלא על פשתן טוב, שעל ידי שהוא מכה אותו יוצאים ממנו כל הדברים המיותרים, והוא מתלבן ונעשה טוב. זאת אומרת הקב"ה מנסה ומכה כדי לשפר. דוגמה שלישית:

משל לבעל הבית שיש לו שתי פרות אחת כוחה רע ואחת כוחה יפה, על מי נותן את העול? לא על אותה שכוחה יפה? כך הקב"ה אין מנסה אלא הצדיקים.

המהר"ל מסביר ששלושת הדוגמאות האלו הן לא סתם דוגמאות, אלא סוגים שונים של ניסיונות שמפתחים צדדים שונים. הדוגמה של היוצר שמכה רק על הכדים החזקים, באה לומר שהקב"ה מנסה כדי להוציא את היכולות מן הכוח אל הפועל. לפני שהוא מכה, לא יודעים אם הם חזקים. אבל כשהוא מכה והם לא נשברים, רואים שהם קנקנים חזקים מאוד. כך הקב"ה, קודם שהוא מנסה את הצדיקים, עדיין לא התגלתה היכולת שלהם. הקב"ה מנסה את הצדיקים והם עומדים בניסיון, והניסיון מראה כמה חוזק יש להם שהם עומדים בפני מכות חזקות ולא נשברים. זה תפקיד אחד של הניסיון.

יש ניסיון שתפקידו לזכך את האדם. כמו הפשתני שהוא מכה על הפשתן, ולא מכה על הפשתן כדי להראות שהפשתן טוב, אלא מכה את הפשתן כדי לשפר אותו. הקב"ה מנסה את הצדיקים כדי שעל ידי הניסיונות הם יהיו טובים יותר, ויתקדמו יותר בדבקות שלהם.

הדוגמה השלישית באה לומר שלפעמים הקב"ה מעמיד בניסיון את הצדיקים עבור הציבור כולו. כשנגזר על הציבור הרחב גזרה קשה, הקב"ה מטיל את העונש הזה על הצדיקים שהם יישאו את העול הזה של הכלל. כמו הדוגמה שיש לאדם

שתי פרות, על מי הוא שם את העול - על הפרה החזקה. כלומר צריך להטיל עול על ישראל, והקב"ה מטיל את העול הזה על מי שיש לו כוח לשאת את העול הזה, על הצדיקים, ועל ידי זה הצדיקים מכפרים על כלל ישראל.

ניסיונות דורנו בניסיונות של אברהם אבינו

אמרו חז"ל שכל מה שאירע לאבות אירע לבנים. אז אנחנו יכולים להגיד שאנחנו עומדים בתהליך דומה שעבר אברהם אבינו.

אברהם יוצא מאור כשדים, נכנס לארץ ישראל, ואף על פי שהקב"ה אמר לו 'ואעשך לגוי גדול', מתנסה בניסיונות גדולים מאוד: 'ויהי רעב בארץ', ארבעת המלכים מנצחים את חמשת המלכים ולוקחים את לוט, והוא צריך להתמודד במלחמה נגד ארבעת המלכים כדי להציל את לוט, עד הניסיון, שיש דעות שהוא הניסיון הגדול ביותר, הניסיון של העקידה. לפי דברי חז"ל היו עוד ניסיונות נוספים, כמו הניסיון שאברהם אבינו שיבר את הפסילים, ושמם אותו בתוך אש והוא ניצל.

'מעשה אבות סימן לבנים'. גם הדור שלנו מתנסה בניסיונות. באים לארץ ישראל, יש כל הזמן עיכובים בישוב הארץ, ובאים נגדנו אויבים ומנסים למנוע ממנו את כיבוש הארץ. אלו ניסיונות מסוג הניסיונות שאברהם אבינו נתנסה. אצל אברהם נאמר "והכנעני אז בארץ", וגם עכשיו 'הכנעני אז בארץ', ואנחנו צריכים להתמודד עם המציאות הזאת.

הניסיונות של אברהם הם גם ניסיונות רוחניים, וגם אנחנו עומדים בניסיונות רוחניים. ניסיונות של רוחות חדשות שמנשבות נגד השקפת העולם האמונית, רוחות מודרניות ופוסט מודרניות שאיתן אנחנו מתמודדים. ההתמודדות הזאת בונה אצלנו כוחות גדולים ועצומים. כוחות של אמונה עמוקים. מגלה ומשפרת את האמונה שלנו. על ידי השאלות והקושיות אנחנו מחויבים לחשוף עומקים חדשים של אמונה, כדי להראות את גודלה של האמונה, ולהתגבר על כל הרוחות הרעות המנשבות.

יכול להיות שאנחנו נושאים על עצמנו את הקשיים שאולי היו מוטלים על הכלל, אבל הקב"ה מטיל אותם רק על הצדיקים כי הם יכולים להתמודד עם הניסיונות האלה.

כוח האמונה של אברהם אבינו – בסיס לכל הדורות

אברהם על ידי הניסיונות האלו, נעשה מאמין גדול מאד. "וְהָאֱמֵן בְּה' וַיַּחְשְׁבֶהָ לוֹ צְדָקָה" (בראשית טו, ו). רש"י מסביר שזו הייתה מעלה מיוחדת שהאמין בה', והקב"ה חשב לו זאת לצדקה.

וצריכים להתבונן, נאמר 'האמין בה' ויחשבה לו צדקה' על זה שהקב"ה מבטיח לאברהם שיעשה אותו לגוי גדול, ומראה לו את השמים והכוכבים. והרי כבר הבטיח הקב"ה לאברהם שיהיה לו המשך גדול כעפר הארץ, 'והיה זרעך כעפר הארץ'. הקב"ה כבר הבטיח לו, ועכשיו הקב"ה חוזר ומבטיח לו עוד פעם, וזה נחשב משהו גדול שאברהם מאמין בה' ויחשבה לו צדקה?!

צריכים להסביר שאמנם הקב"ה הבטיח לאברהם, אבל אברהם חשב שההבטחה תלויה בהתנהגות שלו, ואם ההבטחה לא מתקיימת כנראה שיש פגם בהתנהגות שלו והוא הפסיד את הזכות שיהיו לו בנים. עכשיו כשהקב"ה מבטיח לו עוד פעם, אברהם מאמין שהבטחתו של הקב"ה תתקיים. כך הפירוש לפי רש"י.

רמב"ן שואל: איך יכול להיות שאברהם לא יאמין בה' אחרי שהקב"ה עשה לו ניסים כאלו גדולים, הוציא אותו מכבשן האש והציל אותו מארבעת המלכים? לכן הרמב"ן מסביר: 'והאמין בה' ויחשבה לו צדקה', אברהם חשב שהקב"ה עושה איתו צדקה, כי לפי מעשיו לא מגיעה לו הבטחה זו. כבר הרבה שנים אין לו בנים, ובטבע שלו הוא לא יכול להוליד, והקב"ה עושה איתו צדקה ומבטיח לו הבטחה גדולה - למרות שלא מגיע לו.

המהר"ל מתנגד מאוד לפירוש זה. הוא שואל: למה הרמב"ן אומר שלהאמין בהבטחה של הקב"ה זה לא דבר גדול? הרי אמונת אברהם היא השורש הגדול והחזק. באמת המצב היה כזה שאברהם ושרה בטבע שלהם לא יכלו ללדת. הלכו

לרופאים וכל מיני מומחים, והם לא מצליחים ללדת. המהר"ל מסביר שאברהם ראה במזל שלו שהוא לא יכול להוליד, כי המזל הוא יותר חזק מהכוח הטבעי, זה השורש של הטבע. יש בשולחן ערוך שצריך להתחשב במזל, כי יש בזה משהו. חז"ל מפרשים: אברם לא מוליד אבל אברהם מוליד, שרי לא מולידה, אבל שרה מולידה. חז"ל אומרים שאחד הדברים שקורעים גזר דינו של אדם הוא כשאדם משנה את שמו, והוא כאילו נהיה אדם אחר. השם הוא מהות. הוא קובע את המהות של האדם, ואם אדם משנה את שמו, הוא נהיה אדם אחר. כך גם עושים לחולה מסוכן. כך הקב"ה לא רק משנה את השם של אברהם אבינו, אלא משנה את המציאות הפנימית שהשם מבטא, והכול בזכות שאברהם מאמין והקב"ה הבטיח לו, והאמונה היא השורש של הכול. אומר המהר"ל:

אני תמה על הרב הגדול הזה, אשר ראה את דברי רבותינו במדרש וכך שאמרו בשכר האמונה שהאמינו שרתה עליהם רוח הקודש, ואמרו שירה 'אז ישיר'. רבי נחמיה אומר: אתה מוצא שכל מי שמקבל עליו מצווה אחת באמונה ראוי שתשרה עליו שכינה, וכן אתה אומר בשכר האמונה שהאמינו זכו ואמרו שירה. וכן אתה מוצא שלא ירש אברהם את העולם הזה ואת העולם הבא אלא בשכר האמונה, שנאמר: והאמין בה', וכן אתה מוצא שלא נגאלו ישראל ממצרים אלא בשכר האמונה, וכן אמר: אמונים נוצר ה', הרי שלא נכונים דברי הרמב"ן שעושה האמונה למילתא זוטרא מאד, ורבותינו אמרו שלא ירש אברהם אבינו את העולם הזה ואת העולם הבא אלא בזכות האמונה.

אמונה פירושו של דבר הישענות מוחלטת על הקב"ה. אדם בוטח בקב"ה. התפיסה שלו היא שהכול תלוי בריבונו של עולם, אין עוד מלבדו והוא בטוח בה' ונשען עליו. זה נותן חוזק מוחלט, כי אין מישהו שיכול לעמוד נגד הגדולה ונגד הרצון האלוקי. כשאדם מחובר לריבונו של עולם, האמונה היא עוצמה. וזה היה עניינו של אברהם אבינו. הוא נחשב צור, "הַבְּיטוּ אֶל צוּר חֲצֵבֶתֶם" (ישעיהו נא, א). סלע חזק מאד שהוא יכול להיות בסיס לכל הבניינים הגדולים. אברהם אבינו הוא הבסיס לכל ההמשך של עם ישראל. חז"ל אומרים:

'אחות לנו קטנה', זה אברהם שאיחה את כל העולם. בר קפרא אומר:
כזה שהוא מאחה את הקרע.

אברהם אבינו כבר בקטנותו דבק בריבונו של עולם, ועל זה אומר הפסוק:

'מה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה' – שגזר עליו נמרוד שירד בכבשן
האש, 'אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף'.

"אחות לנו קטנה", אבל אם היא חזקה כחומה, נבנה עליה טירת כסף, את הבסיס,
זהו עניינו של אברהם אבינו שהוא היה מאמין גדול. לכן חז"ל אומרים שבזכות
האמונה אומרים שירה, כי שירה מבטאת שהאדם נמצא במצב השלם ביותר.
הגאולה היא בזכות האמונה. האמונה היא משענת כזאת שבעזרתה אפשר
להתגבר על כל השעבודים ועל כל הקשיים, וזה מה שאמרו חז"ל שהעונה אמן
בכל כוחו פותחים לו שערי גן עדן. האומר אמן בכל כוחו, מבטא את גודל האמונה
שלו. חז"ל אמרו 'גדול העונה אמן יותר מן המברך', כי המברך עוסק בדבר מסוים,
רואה איזו הופעה אלוקית, איזה טוב אלוקי מסוים ועליו מברך. אמן זה דבר
כללי, זה מעל השכל, זו דבקות מוחלטת. לכן העונה אמן בכל כוחו פותחים לו
שערי גן עדן. שערי גן עדן סגורים, וצריכים הרבה כוח כדי לפתוח אותם, שם יש
עצים נטועים קבועים נצחיים, ומי שאומר אמן, מי שמאמין, נהיה חלק מגן עדן.
האמונה הגדולה היא הבסיס הגדול, היא פותחת שערי גן עדן, היא מתגברת על
כל השעבודים ומוציאה את ישראל מהגלות. זה עניינו של אברהם אבינו, אמונה.
'האמין בה'. בדברים אלו מרחיב המהר"ל בגבורות ה' בפרקים הראשונים (פרקים
ו-ח).

'במה אדע כי אירשנה' – ביאור זכות הקרבנות

נעבור להתבונן בפסוק 'במה אדע כי אירשנה'. המהר"ל בפרק שמיני בגבורות ה',
מקשה:

אחרי שכבר אמרנו מענייני הזכות לאברהם באמונה אשר האמין בה' כאשר אמר לו הקב"ה על (הבטחת) הזרע, ואם כן קשה למה לא האמין כאשר אמר לו על נתינת הארץ? ואם כן ראוי שיהיה יוצא שכרו בהפסדו.

כמה פסוקים אחרי 'והאמין בה' ויחשבה לו לצדקה', הקב"ה מבטיח לאברהם את הארץ, ואברהם שואל: "בְּמָה אֲדַע כִּי אֵיֶרְשֶׁנָּה" (בראשית טו, ח). אפשר להבין שאלה זאת בשני אופנים, באיזו זכות אני אירש את הארץ? ואפשר להבין את השאלה: האם אני אזכה בה? ואכן בדברי חז"ל יש לנו שתי הבנות בזה:

רבי יהודה ברבי חנינא אומר: לא כקורא תגר, אלא אמר לו: באיזו זכות? אמר לו: בזכות הכפרות שאני נותן לך לבניך" - "קחה לי עגלה משולשת ועז משולשת ואיל משולש.

הקרבנות גורמים לזכות לרשת את הארץ, וכך אומרים חז"ל במסכת מגילה בפרק בני העיר (מגילה לא:):

אמר רבי יוסי: אלמלי מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ, שנאמר: 'אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת', וכתב: 'ויאמר ה' אלקים במה אדע כי אירשנה', אמר אברהם לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, שמא ח"ו ישראל חוטאים ואתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה, אמר לו: לאו. אמר לו: במה אדע? אמר לו: קחה לי עגלה משולשת. אמר לו: תינח בזמן שבית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש מה תהא עליהם? אמר להם: כבר תקנתי להם סדר קרבנות, כל זמן שקוראים בהן, מעלה אני עליהם כאילו מקריבין לפני קרבן, ומוחל אני על כל עוונותיהם.

נשים לב שרבי יוסי אמר: 'אלמלי מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ', כלומר לא מדובר רק על ירושת ארץ ישראל, אלא על כל הקיום של ישראל ושל שמים וארץ, זאת אומרת שחכמים הבינו שהשאלה של אברהם, 'במה אדע כי אירשנה', היא שאלה על קיומם של עם ישראל, ואומרים חז"ל שסדר פרשיות הקרבנות היא

אמירה מאוד חזקה, שחז"ל מתייחסים לאדם שאומר את סדר הקרבנות כאילו ממש בפועל הקריב קרבן, ולכן זה מקיים את ישראל.

צריכים להתעמק בזה, מהי זכות הקרבנות - ישראל יכולים להביא קרבן כפרה, זה סימן שהחטא הוא לא כל כך עמוק, הוא חיצוני, הוא לא ביסוד, לא בשורש. מי שיש לו שורש מקולקל והוא חוטא, השורש מתקלקל ואי אפשר לתקן. מי שהוא בתוכו ושורשו זך, החטאים הם לבושים חיצוניים, זה כמו בגדים ולא חלק מעצם המציאות. עניין זה מבטאים הקרבנות והאמירה שבאה במקום הקרבנות. כך כותב המהר"ל ומבאר שחז"ל רצו ללמד אותנו על המהות העצמית של עם ישראל. בשורש של עם ישראל יש נשמה אלוקית, 'נשמה שנתת בי טהורה היא', וכיוון שהנשמה הזאת היא טהורה, אז גם אם יש קלקולים הם חיצוניים וניתנים לתיקון. יש קרבנות, יש אמירה של הקרבנות ובזה אפשר לתקן.

'במה אדע כי אירשנה' – חיסרון באמונה

ויש פירוש אחר – גם בדברי חז"ל, שהשאלה 'במה אדע כי אירשנה' היא האם אירשנה? ספק על ההבטחה. הקב"ה מבטיח ואברהם אבינו מסתפק. חז"ל במסכת נדרים (לב): אומרים:

אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר: מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו מאתים ועשר שנים? מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים. ושמואל אמר: מפני שהפריז על מידותיו של הקב"ה שאמר 'במה אדע כי אירשנה'. רבי יוחנן אמר: שהפריש בני אדם מלבוא גרים תחת כנפי השכינה, שנאמר 'תן לי הנפש והרכוש קח לך'.

כשמתבוננים בדברים אלו, יש לשאול: נראה לכאורה שהעונש חריף לעומת מה שעשה אברהם. המהר"ל מסביר שאברהם אבינו הוא עמוד האמונה. נדרשת ממנו שלמות גדולה של אמונה. הייתה איזו נקודה קטנה לא מושלמת, ואת הנקודה הזאת חייבים להשלים. אברהם הוא גדול המאמינים, ושמשהו בפנים אפילו קטן מאוד לא מתוקן, כשמתפתחים הענפים ויוצאים מהשורש, פתאום בענף אחד

יצא הקלקול. בשורש אמנם זה בטל בגלל המיעוט הקטן לעומת המציאות הבריאה של השורש, אבל עדיין יש כאן נקודה של חיסרון, וכשזה מתפתח ויוצאים כל התכונות שיש בשורש, אז גם התכונה הקטנטנה הזאת שיוצאת החוצה מתפתחת ונהיית חריפה. האמונה בישראל צריכה להיות מושלמת. לכן נענש אברהם אבינו שהוא היה חסר ביטחון כשהוא לקח ועשה אנגריא בתלמידי חכמים. הוא הלך להילחם נגד ארבעת המלכים ולקח עמו בחורי ישיבות. אברהם היה צריך להאמין שגם בלעדיהם הוא יצליח במלחמה. היה כאן משהו לא מושלם בביטחון של אברהם, והתיקון לכך הוא גלות מצרים, שאחריה ישראל יוצאים באמונה שלמה וחזקה 'ויאמינו בה' ובמשה עבדו, 'ויאמן העם', אז האמונה הופיעה בשלמותה. היה צריך לבוא מירוק גדול מאד כדי שגם הנקודה הקטנטנה הזאת תתקן.

שמואל אומר שהבעיה היא במה שאמר אברהם 'במה אדע כי אירשנה'. אברהם שואל דווקא על הבטחת הארץ ולא על הבטחת הבנים, בכל זאת לכולם יש ילדים, אבל ארץ ישראל היא ארץ ה', ארץ עליונה, ארץ אלוקית, במה אדע כי אירשנה, איך אזכה במדרגה הגדולה הזאת, להיות בעולם במציאות עליונה מאוד. ארץ ישראל היא לא משהו גשמי בלבד, אלא מקום רוחני וקדוש מאוד. הרוחניות כל כך זכה, שלא רואים אותה בעיניים מפני גדלותה. עדיין יש כאן חיסרון, הקב"ה מבטיח ואברהם מסתפק. צריך לתקן גם את ה'כל שהוא' הזה, שבו אברהם מסתפק בהבטחת ה'. המהר"ל מסביר בהרחבה שרק בני אברהם נענשים ולא הוא עצמו כי בשורש זה משהו מאוד קטן, רק אחר כך שזה יוצא בענפים, אז זה ניכר ואז צריך תיקון.

הדעה השלישית היא שהחיסרון היה שאברהם יכול היה להכניס הרבה גרים תחת כנפי השכינה. מי שמאמין מאד גדול, רוצה שכולם יהיו תחת כנפי השכינה, והוא לא עשה את הפעולה הזאת. על כל פנים, דברי חז"ל מכוונים לנקודה הזאת שהאמונה צריכה להיות בשיא השלמות, והיה צורך במירוק הזה כדי שהאמונה תהיה מושלמת.

תפקיד דורנו להופיע את האמונה בגדלותה

מעשה אבות סימן לבנים. אנחנו מאמינים בני מאמינים, יש לנו פוטנציאל עצום של אמונה שצריך לצאת מן הכוח אל הפועל. הניסיונות שעבר אברהם, יצרו אצלו את גודל הדבקות בריבונו של עולם. אמונה מתבטאת בפועל, ביראה ובאהבה, בדבקות של האדם בריבונו של עולם, בהישענות שלו, בביטחון שלו. גם בדור שלנו יש רצון אלוקי לשכלל עוד יותר את האמונה, ועל כן גם הניסיונות הם מאוד גדולים, אבל מובטח לנו שאנחנו מנצחים אותם. אנחנו צריכים להיות מלאי ביטחון שהקשיים האלה שעם ישראל עובר, הרוחניים והגשמיים, הם קשיים שבונים. כך צריך להסתכל על הניסיונות הן ביחס לכלל והן ביחס לפרט. כל אחד שמתמודד מרגיש שיש לו קשיים שהוא צריך לנצח אותם, צריך להיות מלא אמונה, כי אין הקב"ה מעמיד בניסיון אלא את מי שיכול לעמוד בו, וכל הניסיונות הם ניסיונות בונים.

אומר הרב זצ"ל, 'אל תביאנו לידי ניסיון'. אדם נמצא במהלך חיים מסודר ויודע להתמודד עם כל הבעיות שיש לו. פתאום החיים משתנים ובאים גלים חדשים והתמודדויות חדשות שלא יודע איך להתמודד איתם. אנחנו מבקשים מריבונו של עולם שנהיה מוכנים לכל מצב, שלא יביא אותנו לידי ניסיון שלא נוכל להתמודד עמו, כשנתקל בקושי לא ניבהל. הקב"ה העמיד לנו אתגר חדש, טוב, נתמודד איתו, ננצח אותו. זאת הבקשה שאנחנו מבקשים 'אל תביאנו לידי ניסיון'.

אם כן, עיקר מה שעסקנו זה להתבונן באמונתו הגדולה של אברהם אבינו, שהוא היסוד של הכול, וזה גם התפקיד של הדור שלנו.

פתיחה למסכת בבא מציעא

השנה אנו נכנסים לשער השני, למסכת בבא מציעא. הנושאים במסכת הם שאלות ממוניות שנוצרות בין אנשים. שאלות של טוען ונטען, מציאה, פיקדון, קנייני כסף, וגם דיני ריבית. מעניין שדיני ריבית ברמב"ם נמצאים בהלכות מלווה

ולווה, ובטור ובשולחן ערוך דיני ריבית נמצאים ביורה דעה, ולא בחושן משפט. יש צד שדיני ריבית הם לא שאלות של ענייני ממונות אלא של איסורים. מצוות ריבית, היא מצווה מיוחדת במינה, מדובר כאן שהלווה מסכים לשלם למלווה כסף על זה שהוא מלווה לו, ולהוסיף עוד ריבית. אין כאן גניבה או גזילה שמישהו לוקח בכוח דברים. אבל התורה אסרה את זה. איך להתייחס לדבר הזה? לאן הנושא הזה שייך? זו מחלוקת בין הטור לרמב"ם. הטור אומר שזה עניינים של איסור והיתר, שאלות שבין אדם לשמים ולא בין אדם לחברו. והרמב"ם אומר שזה שייך להלכות מלווה ולווה, לדיני הלוואה. איך מותר לתת הלוואות ואיך אסור לעשות הלוואות.

מסכת בבא מציעא עוסקת בדיני ממונות, בענייני מטלטלין, לעומת מסכת בבא בתרא, השער האחרון, שעוסקת בענייני קרקעות. כשאנחנו עוסקים בדינים אלו, אנחנו צריכים להיזכר בדברי הרב באורות התשובה (פרק יג, ה). הרב אומר:

דרך התשובה היותר מקורית וטובה הנובעת מאור התורה בעולם הוא השינון בחלק דיני ממונות.

אנחנו עוסקים באיך לדייק, חס וחלילה שלא לקחת ממון של מישהו אחר. כל הדיונים שלנו, העמוקים, העיוניים, ההתבוננויות בגבולות, בגדרים, בדעות השונות הם כדי שנבין בשורש כמה יקר וחשוב לדייק שחס וחלילה ממון של אחד לא יהיה אצל אחר.

דרך התשובה היותר מקורית וטובה... הוא השינון בחלק דיני ממונות וכל המשפטים שבין אדם לחברו הכלולים אצלנו בלימוד חושן משפט, בכל הבקיאות הגרסאית היותר בהירה וכל החריפות הישרה והרחבה היותר אפשרית.

כשאדם לומד בעיון ובבקיאות את המסכתות הללו של דיני הממונות, זו דרך תשובה מקורית באמת, שנובעת מאור התורה בעולם. הלימוד מיישר לאדם את השכל.

היא מתקנת את מכשולי הלב שבחיים, ומעמידה את הצדק האלהי על בסיסו הנאמן, ונוטלת את מחץ הספק, והנבוכה מתוך הנשמה, על ידי מה שהיא מאירה באורה הבהיר את דרך החיים המעשיים. אמנם צריך תמיד להכשיר את הלב ואת המוח על ידי יתר חלקי התורה וביחוד על ידי השפעה מוסרית ועיונית חזקה ורחבה בטל האור של ההגיונות הפנימיים שבהכרות האלהיות, האציליות, כדי שתהיה הנשמה מוכשרת להתדבק יפה בצדק האלהי שבחלק המשפטי של תורת החיים, ואז יבוא לה מקצוע זה כשמן בעצמותיה לרוממה ולשגבה.

צריך ללמוד גם את הנשמה של המסכת, לא רק את הצד הטכני הסידורי של הכללים של ענייני ממונות. והרב מזרז אותנו שלימוד שלם צריך לכלול בקיאות וחריונות יחד. בהערה מביא הרב צבי יהודה:

עיינ הצדיק ר' יוסף זונדל מסלנט. הוא היה אומר: אי אפשר לו לאדם להיות ירא שמים אם לא למד כדבעי חושן משפט, וקשה להיזהר בדיני הנזקים והמשפטים אם חסרות הידיעות בתורת המידות והמוסר.

צריך את יישור המידות והמוסר ואז אדם יודע להיזהר בדיני נזיקין ומשפטים, ומצד שני היראת שמים זקוקה לחושן משפט, והדברים מחוברים.

המסכת מתחילה, בשאלה ראשונה: 'שנים או חזין בטלית זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה', כל אחד מורה היתר לעצמו. זו מציאה, לא בטוח שתפסתי ראשון, יכול להיות שהשני תפס, אבל זו מציאה, לכן אפשר להקל. אמרו חכמים: ישבעו שניהם, ואז אדם לא ישבע אם יש לו ספיקות. חשוד אממונא אבל לא חשוד אשבועתא. הפתיחה של המסכת, מביאה בעיה של מורה היתר. זו אחת הבעיות הכי גדולות בדיני ממונות, שאנשים מרשים לעצמם לקחת משהו של משהו אחר כי זה לא ממש לקחת. יכול להיות שזה מגיע לי. הפועל יכול להגיד, המעביד מנצל אותי יותר מדי, אני אעבוד בנחת, לא צריך להתאמץ, הוא משלם באופן כזה שלא מגיע לעבוד עבודה קשה. יכול להיות גם להפך, שהמעביד מנצל את העובד, מכריח אותו לעבוד עבודות קשות, ולא משלם כפי המגיע לו.

זה מורה היתר. זה החלק היותר בעייתי שיכול להיות. אדם אומר 'מלווה ישנה יש לי', כל מיני סברות שהוא מרשה לעצמו לקחת מספק ממון של אחרים, או לא לתת ממון שבידו שצריך לתת לאחרים.

כשאנחנו לומדים בבא מציעא, אנחנו לא רק דנים בחקירה בין רש"י ותוספות כדיני המוחזקים, אלא אנחנו לומדים כמה אדם צריך לדייק ולהיזהר שלא להיות 'מורה היתר'. אם אנחנו ניגשים בגישה כזו למסכת, אנחנו משתפרים, בין כה וכה אנחנו משתפרים כי כל העוסק בתורה משתפר, וכשאנחנו שמים לב לזה, אנחנו משתפרים יותר. תמיד יש לזכור את הנשמה של הדברים ולא רק את גוף הדברים עצמם.

לשמור על הנחיות הבריאות

אני מתרגש לראות את כל התלמידים, הניילונים שקופים ואפשר לראות. בעזרת ה' שיהיה לנו זמן מוצלח, חזק ונתחזק שיהיה לנו זמן טוב ובריא, צריכים לעשות השתדלות, לא רק לסמוך על הזכויות שלכם. באמת להיזהר. ראינו בעינינו במקום שלנו, איך לרב משה כהן היו ימים קשים, כי אחד מדביק את השני. צריכים זהירות, נעשה השתדלות, ותהיה לנו סיעתא דשמיא לנו ולכל ישראל, שנהיה כולנו בריאים, ויהיה לנו חורף טוב ומבורך.

השיחה נמסרה בשנת התשפ"א

לקבלת שיחה שבועית במייל או בווטסאפ,

שלחו הודעה לכתובת bogrim@yeshiva.org.il, או למספר 0547881227

ניתן לצפות בשיחה באתר ישיבה - www.yeshiva.org.il

השיחה השבועית משודרת בשידור חי במוצאי שבת, כשעה לאחר צאת השבת

ניתן להאזין בשידור חי גם דרך חיוג לטלפון 02-6643149 שלוחה 11

